

LLENGUA

El català es manté viu fins a París, gràcies als gitans

Troben desenes de milers de catalanoparlants per França, més enllà de la Catalunya del Nord

ALBERT FONT-TARRÉS
LLEIDA

“Sempre hem parlat català, *naltrus*, els *jaius* [avis] ja el parlaven”. Així parlen alguns gitans de França, amb naturalitat i sense donar-li més importància, tot i que es tracta d'un descobriment impactant, comparable a la descoberta, al segle XIX, d'una ciutat catalanoparlant en una punta de l'illa de Sardenya: l'Alguer. Amb la troballa del periodista Eugeni Casanova a la seva tesi doctoral, la llengua catalana disposa de desenes de milers de parlants més amb els quals fins ara no comptava. Tots fora del seu àmbit lingüístic natural, en ple estat francès. Fins i tot n'hi ha a París. No l'han après acadèmicament, no són estudiants de cap dels vint centres i universitats franceses que formen part de la xarxa universitària d'estudis catalans a l'exterior o que promou l'Institut Ramon Llull. Les seves famílies el parlen des de fa segles.

Fins ara ignorats, no tots desconeguts. Manitas de Plata, el guitarrista flamenc que va morir el 5 de novembre passat i que havia brillat a l'escena internacional als anys 60, era un gitano català nascut en un carro a Occitània. També ho són altres músics que han causat sensació a l'estat francès, com ara els membres dels Gypsy Kings o, més recentment, el guanyador del concurs televisiu *The Voice*, la *plus belle voix* de TF1, el jove Kendji Girac.

¿Se sabia que hi havia gitans escampats per França que parlaven català? Sí, però semblava que fossin casos aïllats d'alguns perpinyanencs que havien emigrat. Eugeni Casanova explica que no són individus isolats amb les seves respectives famílies, sinó que hi ha, almenys, unes 150 comunitats de gitans catalans escampades per tot l'Hexàgon, algunes amb relacions entre elles. I no descarta que n'hi pugui haver més. I quants són? L'investigador lleidatà no ho ha pogut determinar amb exactitud a la seva tesi *Identificació i localització de les poblacions de gitans catalans a França, llengua, cultura i itineraris migratoris*, que ha dirigit Joan A. Argenter, catedràtic de lingüística general de la Universitat Autònoma de Barcelona i director de la Càtedra Unesco de Diversitat Lingüística

ca i Cultural de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). No hi ha recomptes estadístics per raons d'ètnia, ja que França ho prohibeix. Però Casanova calcula que n'hi ha desenes de milers, després de preguntar comunitat per comunitat. ¿I què hi fan tantes famílies fora del seu àmbit lingüístic? ¿Quin n'és l'origen? Això mateix es va preguntar Artur Bladé i Desumvila en el seu primer exili després de la Guerra Civil, a Occitània. “¿D'on procedeix la colònia gitana de Montpeller? «De Perpinyà», em va dir una vella a qui vaig fer la pregunta”. Així es pot llegir al segon volum de l'obra completa de l'escriptor. Una resposta que Casanova posa en quarantena. La majoria són analfabets i per parlar del passat només tenen la memòria. I és que veuen l'escola com una cosa de païos.

Casanova, recentment investit doctor, ha trobat que les famílies provenen de Catalunya. El 1783 Carles III firma una pragmàtica que els permetia poder travessar la frontera. Això permet que els gitans catalans puguin instal·lar-se, en primera instància, a Perpinyà. Passen a l'estat francès perquè hi ha necessitat de cavalleries i ells es dediquen, sobretot, a aquest tipus de comerç. A finals del segle XVIII s'estableixen a Perpinyà, poc després a Besiers i d'aquí van estenent-se per la ruta que voreja la Mediterrània i per una altra gran ruta que segueix la Garona, Tolosa de Lengüadoc, la Dordonya, etcètera.

Com és el seu català?

Per saber quin és el català que parlen aquests gitans, la recerca de Casanova no parteix ben bé de zero, ja que Jean-Paul Escudero ja havia estudiat els gitans de Perpinyà. Casanova ha comprovat que els gitans catalans escampats per França parlen com els de la ciutat del riu Tet. Un i altre noten que hi ha un parlar que no és purament el dialecte rossellonès sinó que és una barreja entre rossellonès, català central i elements propis del caló.

Casanova també n'ha trobat que parlen català nord-occidental amb aportacions aragoneses i amb trets del caló. Estan instal·lats a Saint-Gaudens, a Montauban i a Villeneuve-sur-Lot. Serien originaris de la mateixa zona que l'autor, de Ponent, i de la conca del Cincà.

Recerca
El periodista Eugeni Casanova ho explica en una tesi premiada

Singulars
El gitans catalans són diferents dels ibèrics i dels altres que hi ha a França

Llengua
N'hi ha que parlen català central barrejat amb rossellonès i caló

Aquest periodista lleidatà no només ha fet molta carretera, entrevistes, lectures i immersió en registres de tota mena per evidenciar i intentar localitzar les comunitats de gitans catalans, sinó que també fa una introducció de com s'han desenvolupat, com han viscut, què fan, quins costums tenen. I és que els gitans catalans són ben diferents dels que procedeixen d'altres punts del món que també viuen a la

República francesa, i també tenen característiques que difereixen d'altres gitans ibèrics. Un cas únic.

Tesi premiada i futur llibre

S'hi poden trobar elements tan propis com el profund sentiment de comunitat, de família, que els nens han d'estar entre els seus, el ritual del mocador per als casaments, el respecte profund cap als morts, entre altres costums que recorden el

Gitans catalanoparlants a França

Distribució de les comunitats per grups de persones el juny del 2015

Font: J.R. Modol, SCT Cartografia. Dep. Geografia (UdL) / Gràfic: E. Utrilla

LA FAMÍLIA DE JEAN SARGUERA

Part de la família de Jean Sarguera, fill d'un gitano català i una gitana espanyola d'Algèria, que ha format la seva família a Les Pavillons-sous-Bois, al nord-oest de París. E. CASANOVA (TESI)

temps de nomadisme, tot i haver-se assentat en poblacions. La recerca és un descobriment per a una llengua que no comptava amb aquestes desenes de milers de parlants. El jurat del premi Jaume Camp de Sociolingüística, convocat per Òmnium del Vallès Oriental conjuntament amb l'IEC, també ho ha valorat així i li ha atorgat el guardó aquesta primavera. Ara Casanova l'està adaptant perquè sigui un llibre. —

Eugeni Casanova

PERIODISTA I FILÒSOF

«Saben que parlen català, que ells també en diuen 'gitano'»

A.F.-T.
LLEIDA

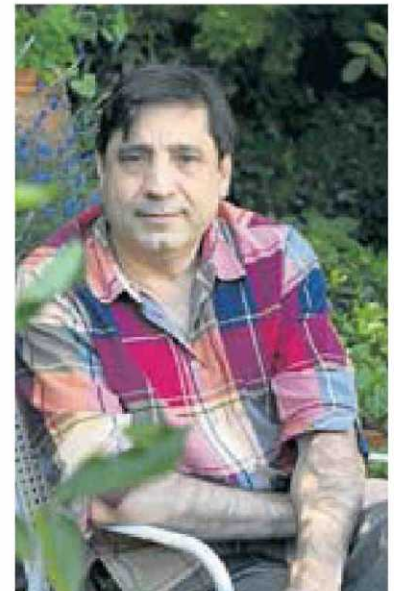
El descobriment d'aquest llicenciat en filosofia i en ciències de la informació podria ser aviat a les llibreries en un format d'assaig de divulgació. El lleidatà –té un peu a Barcelona i un altre a Lleida–, de 57 anys, està en converses amb una editorial. Entre la dotzena de títols que ha publicat ja n'hi havia hagut en què s'endinsava en la llengua catalana: *Els parlars del Pirineu* o *Viatge a les entranyes de la llengua*, tots dos editats per Pagès.

Ha detectat que aquestes comunitats s'identifiquen com a gitans catalans, però ¿són conscients de l'àmbit lingüístic de la llengua?

Te'n trobes de tant en tant algun que en sap alguna cosa però la majoria no en tenen idea. I com més al nord, menys. Saben que parlen català, que també en diuen *gitano*, i si noten que el saps se t'hi adrecen. Alguns saben on és Catalunya, alguns hi han estat, fins i tot. I et destaquen com és de fantàstic anar a un lloc on tothom parla *gitano* i poder parlar *gitano* amb tothom. Però molts no saben ni què és Catalunya ni què és la cultura catalana. Encara que tot això va en funció de cada persona.

Saben d'on provenen?

La majoria són analfabets i el que més que recorden és el que els explicaven els seus avis, gràcies a la tradició oral. Recordo un vell de Perigús, a la Dordonya, al qual vaig pregun-

CRISTINA CALDERER

tar: "Quantes generacions fa que sou aquí?" i em va respondre: "Cent". Com me n'hauria pogut dir tres-cents cinquanta.

Per què no hi ha estudis sobre els gitans catalans?

Els gitans no han interessat mai. Jean-Paul Escudero sí que ha estudiat els gitans de Perpinyà, i els primers estudis històrics sobre els gitans a la península Ibèrica els ha fet un francès que viu al Vallespir, Bernard Leblon. També em ve al cap una tesi sobre els costums dels gitans de Mataró. Espero que ara es facin més estudis perquè cadascuna de les comunitats pot ser objecte d'un estudi. El que he fet és un primer pas, ara hi ha tot un món per descobrir. —